

УДК 373.31

РОЗВИТОК ТА КОРЕКЦІЯ УВАГИ УЧНІВ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ

Вишнівська І. О., доктор психологічних наук, професор Євдокимова Н. О.
Миколаївський національний університет ім. В.О. Сухомлинського, Україна, м.
Миколаїв

Метою даної роботи є дослідження особливостей уваги молодших школярів. Предметом виступають психічні процеси учнів молодшого шкільного віку. Для його дослідження були використані теоретичні та емпіричні методи такі як: збір інформації, вивчення першоджерел, їх аналіз, синтез та узагальнення, спостереження, бесіда, тестування, корекційно-розвиваючі ігри та вправи. У статті також подано план корекційної програми, яка може бути використана у системі закладів освіти з метою корекції уваги учнів молодшого шкільного віку. Її застосування дає змогу збільшити рівень концентрації та обсягу уваги школярів, що сприяє успішному засвоєнню навчального матеріалу.

Ключові слова: увага, уважність, неуважність, обсяг та концентрація уваги, довільна увага.

Євдокимова Н. О., Вишнева І. О. Развитие и коррекция внимания учеников младшего школьного возраста/ Николаевский национальный университет им. В. А. Сухомлинского, Украина, Николаев

Целью данной работы является исследование особенностей внимания младших школьников. Предметом выступают психические процессы учащихся младшего школьного возраста. Для его исследования были использованы теоретические и эмпирические методы такие как: сбор информации, изучение первоисточников, их анализ, синтез и обобщение, наблюдение, беседа, тестирование, коррекционно-развивающие игры и упражнения. В статье

такоже представлений план корекційної програми, яка може бути використана в системі навчальних закладів з метою корекції уваги дітей молодшого шкільного віку. Її застосування дозволяє збільшити рівень концентрації та обсягу уваги школярів, що сприяє успішному засвоєнню навчального матеріалу.

Ключові слова: увага, уважливості, невважливості, обсяг та концентрація уваги, довільна увага.

Evdokimova N. O., Vyshnivska I. O. The Development and the attention correction of primary school students / Mykolayiv V.O.Sukhomlynsky National University, Ukraine, Mykolaiv

The aim of this work is to study the attention characteristics of primary school students. The subject is the mental processes of primary school students. For research were used theoretical and empirical methods such as: gathering information, studying first sources, synthesis and generalization, observation, interview, testing, remedial educational games and exercises. It also submitted a plan of corrective programs that can be used in the system of educational institutions in order to correct account of primary school students Its application allows to increase the concentration and the level of students attention, contributing to successful learning educational material.

Key words: attention, attentiveness, distraction, scope, attention concentration, voluntary attention.

Вступ. Попри достатню вивченість та велику кількість робіт, проблема уваги і до нині є однією з актуальних проблем психології, педагогіки та психофізіології. Рівень розвитку як довільної, так і мимовільної уваги визначає ефективність впливів будь – яких стимулів. Загально визнано, що увага є необхідною умовою успішного здійснення будь – якої діяльності людини. Розвиток уваги є визначальним фактором у засвоєнні учнями навчального матеріалу.

Проблемою вивчення уваги займалися відомі зарубіжні та вітчизняні психологи, педагоги. У радянській психології проблеми уваги досліджували в

межах загальнотеоретичних підходів. Найцікавіші, з нашої точки зору, ідеї висловили Л.С. Виготський, П.Я. Гальперін, М.Ф. Добринін, О.М. Леонтєв, С.Л. Рубінштейн, Д.М. Узнадзе. Нині чимало концепцій уваги, запропонованих досить давно, знаходять «друге дихання». Зокрема, подальшого розвитку здобули ідеї В. Джемса.

Актуальність даної теми спричинена взаємозв'язком проблеми розвитку уваги школярів з успішністю навчання. Розсіяним учням важко вчитися в школі. Якщо учень часто відволікається на сторонні справи під час пояснення вчителем матеріалу, то це призводить до того, що він пропускає слова вчителя, не може засвоїти нового матеріалу через неувважність. Прогалини в знаннях не дозволяють розсіяному учневі зрозуміти математику, читання, мову.

Розвиток уваги є необхідним для успішного навчання, засвоєння учнями навчального матеріалу.

Формулювання мети статті та завдань. Метою статті є висвітлення результатів наукового дослідження, проведеного з метою вивчення особливостей уваги учнів молодшого шкільного віку та її подальшої корекції.

Поставлена мета реалізується шляхом теоретичного аналізу літератури, присвяченої даній проблемі, опису корекційної програми та аналізу ефективності запропонованої нами програми.

Виклад основного матеріалу. Дане дослідження було організоване та проведене на базі Миколаївської загальноосвітньої школи – інтернату №3 Миколаївської обласної ради. У дослідженні прийняли участь учні 1 – 4 класів включно, загальною кількістю 45 осіб, віком 7 – 10 років.

Для визначення особливостей розвитку уваги даних учнів були використані наступні методи: спостереження, бесіда, тестування, розвиваючі ігри та вправи. До комплексу психодіагностичних методик увійшли: методика «Коректурна проба» Бурдона - Анфімова (буквенний варіант), тест П'єрона – Рузена, методика «Графічний диктант» Д. Б. Ельконіна.

Так, за результатами тестування «Коректурна проба» (буквенний варіант), нами було виявлено, що серед протестованих респондентів 21 (47%) особа має

середній рівень обсягу уваги, 15 (33%) опитаних – низький, 9 (20%) – високий. Слід звернути увагу на те, що у більшості респондентів виявлено середні показники, високих показників при цьому бракує.

Опираючись на результати, отримані за методикою П'єрона – Рузена, ми можемо говорити, про те, що 20 осіб (44%), що пройшли тест, мають середній рівень концентрації уваги, 18 (40%) – низький, 7(16%) – високий.

За результатами проходження методики «Графічний диктант» Д.Б. Ельконіна були отримані наступні показники: 18 (40%) респондентів мають середній рівень концентрації довільної уваги, 10 (22%) – нижче середнього, 7 (16%) – низький, по 5 (11%) відповідно – вище середнього та високий.

На підставі проведеної роботи можемо говорити про те, що у більшості респондентів діагностовано недостатній рівень розвитку таких основних властивостей уваги, як обсяг та концентрація. Тому подальша робота полягає у формуванні корекційних груп, створенні та впровадженні корекційно-розвивальної програми, спрямованої на виправлення діагностованих недоліків.

Корекційно-розвиваюча програма спрямована на підвищення рівня уваги та усунення неуважності в учнів 1-4 класів, у яких за результатами діагностичних досліджень спостерігається низький рівень уваги.

У формувальному експерименті нами було виділено такі напрямки роботи:

1. Розвиток згуртованості групи;
2. Розвиток обсягу уваги;
3. Розвиток концентрації уваги;
4. Розвиток переключення уваги.

У результаті розвитку даних властивостей уваги, відбудеться покращення навчальної діяльності учнів, навчальний матеріал засвоюватиметься ними на більш високому рівні, зменшиться кількість механічних помилок при виконанні письмових завдань. Учням із вищим рівнем розвитку уваги потрібно менше

часу та зусиль, ніж учням з нижчим рівнем, на виконання одного і того ж завдання.

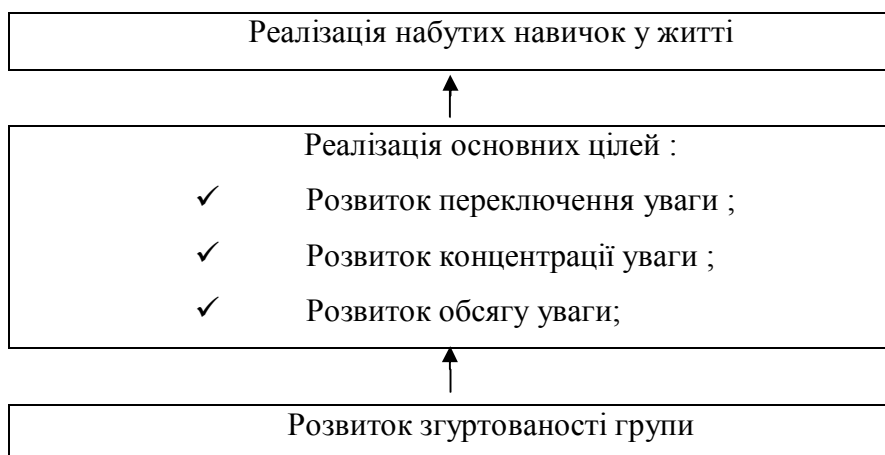

Рис.1. Модель формувального експерименту

Програма складається з 5-ти етапів, що передбачають профілактичний та корекційний вплив. Загалом програма передбачає 11 зустрічей, 9 з яких передбачають корекційний вплив, 1 має діагностичну мету та 1 заключна, що має на меті оцінку ефективності програми.

Програма передбачає групові заняття 1-2 рази на тиждень, тривалістю 40–45 хв.

Мета: розвиток довільної уваги молодших школярів.

Задачі:

1. Розвиток згуртованості групи;
2. Розвиток основних властивостей уваги: обсягу, концентрації, переключення.

Очікування: підвищення рівня розвитку уваги та якості навчальної діяльності учнів.

Таблиця 1

Розгорнутий план корекційної програми

<i>Блок</i>	<i>№з /п</i>	<i>Вправа</i>	<i>Мета вправи</i>	<i>Час (хв.)</i>
	1.1	Ввідне слово	Актуалізація групи	2 – 3

		Методика «Коректурна проба» Бурдона - Анфімова (буквенний варіант)	Діагностика обсягу та концентрації уваги	5
		Тест П'єрона – Рузена	Дослідження рівня концентрації уваги	1 – 3
		«Графічний диктант» Д. Ельконіна	Дослідження довільної уваги	5
		Рефлексія	Підведення підсумків	3 – 5
	1.2	Ввідне слово	Актуалізація групи	3 – 5
		«Посилка»	Знайомство, створення сприятливого мікроклімату в групі	3 – 5
		«Інтерв'ю в парах»	Знайомство з учасниками, створення робочої атмосфери у групі	10 – 15
		Складання правил групи	Забезпечення групових норм	10
		«Вітер дме на ...»	Сприяння груповій згуртованості та отримання більшої інформації один про одного	3 – 5
		«Знайди свою групу»	Підвищення емоційного фону та згуртованості	5 – 7
	Рефлексія	Підведення підсумків	5 – 10	
<i>II. Розвиток обсягу уваги</i>	2.1	Повідомлення теми і мети заняття	Актуалізація учасників	3 – 5
		«Багатонаціональне вітання»	Створення сприятливого мікроклімату	3 – 5
		«Що змінилося?»	Тренування спостережливості	15 – 20
		«Птах – не птах»	Розвиток уваги	5
		«Подивись і запам'ятай»	Розвиток зорового сприйняття	10 – 15
		«Істівне – неістівне»	Розвиток слухового сприйняття	3 – 5
		Рефлексія	Підведення підсумків	5 – 7
	2.2	Повідомлення теми і мети заняття	Актуалізація учасників	3 – 5
		«Папуга»	Створення сприятливого мікроклімату	3 – 5
		«Знайди фігури»	Розвиток зорового сприйняття	10 – 15
	«Знайди цифри»	Розвиток зорового сприйняття	10 – 15	

		«Заборонені слова»	Розвиток слухового сприйняття	3 – 5
		«Лічилки»	Розвиток слухового сприйняття, концентрації уваги	5
		«Рефлексія»	Підведення підсумків заняття	5 – 7
	2.3	Повідомлення теми і мети заняття	Актуалізація учасників, оголошення плану роботи	3 – 5
		«Співаємо разом»	Створення позитивного мікроклімату, зняття напруги	3 – 5
		«Зачаровані цифри»	Розвиток слухового сприйняття, концентрації уваги	10
		«Наша школа»	Розвиток уваги	20–25
		«Карлики і велетні»	Зняття напруги	3 – 5
		Рефлексія	Підведення підсумків	5 – 7
	<i>III. Розвиток концентрації уваги</i>	3.1	Вступне слово	Організація групи
		«Друкарська машинка»	Привітання учасників, створення сприятливого мікроклімату	5
		«Знайди відмінності»	Розвиток уваги	10–15
		«У світі тварин»	Розвиток уваги, слухового сприйняття	5
		«Знайди літери»	Розвиток уваги, зорового сприйняття	10– 15
		«Графічний диктант»	Розвиток довільної уваги	7 – 10
		Рефлексія	Підведення підсумків	3 – 5
3.2		Вступне слово	Організація групи	3 – 5
		Вітання	Привітання учасників	3 – 5
		«Таблиці»	Розвиток уваги	10 –15
		«Арифметичний диктант»	Розвиток уваги	10
		«Чотири стихії»	Зняття психофізичного напруження, оптимізація емоційного стану	3 – 5
		Рефлексія	Підведення підсумків	3 – 5
3.3		Вступне слово	Актуалізація групи	3 – 5
		«Нетрадиційне вітання»	Створення сприятливого мікроклімату	5 – 7
		«Муха»	Розвиток концентрації уваги	7 – 10
		«Виконай за зразком»	Розвиток уваги	10–15
		«Таємниче послання»	Розвиток довільної уваги	10

		«Літає – не літає»	Розвиток переключення уваги, довільності виконання рухів	3 – 5
		Рефлексія	Підведення підсумків	3 – 5
<i>І етап. Розвиток переключення уваги</i>	4.1	Вступне слово	Актуалізація групи	3 – 5
		Вітання	Створення сприятливого мікроклімату	5
		«Червоно – чорні таблиці»	Розвиток переключення уваги	20–25
		Знайди «Знайди спільне»	Розвиток уваги, логічного мислення	10
		«Долоньки»	Розвиток стійкості уваги	3 – 5
		Рефлексія	Підведення підсумків	3 – 5
	4.2	Вступне слово	Актуалізація групи	3 – 5
		Вітання	Створення сприятливого мікроклімату	5
		«Плутанина»	Розвиток уваги	5 – 7
		«Не зіб'юся»	Розвиток переключення уваги	15– 20
		«Хованки»	Розвиток переключення уваги	5 – 7
		«Слухай уважно»	Розвиток переключення уваги	10
		Рефлексія	Підведення підсумків	5
	4.3	Вступне слово	Актуалізація групи	5
		«Привітання на сьогоднішній день»	Створення сприятливого мікроклімату	5 – 7
		«Навпаки»	Розвиток уваги	5 – 7
		«Кульгавий поводитир»	Розвиток активної уваги	10–15
		«Роззяви»	Розвиток уваги, слухового сприйняття	10
		«Пташка»	Розвиток уваги, слухового сприйняття	5 – 7
		Рефлексія	Отримання зворотного зв'язку, підведення підсумків	5 – 7
		«Оплески по колу»	Завершення заняття	3 – 5
<i>ІІ етап. Заключний</i>	5.1	Методика «Коректурна проба» Бурдона - Анфімова (буквенний варіант)	Діагностика обсягу та концентрації уваги	5
		Тест П'єрона – Рузена	Дослідження рівня концентрації уваги	1 – 3
		«Графічний диктант» Д. Ельконіна	Дослідження довільної уваги	5

В результаті формувального експерименту нами були отримані наступні результати:

1) дані, отримані за методикою «Коректурна проба» (буквенний варіант) свідчать про те, що в експериментальній групі після формувального впливу 4 (26,6%) опитаних мають високий рівень обсягу уваги, 10 (66,7%) – середній, 1 (6,7%) – низький. У контрольній групі дані розподілилися наступним чином: 1 (6,7%) опитаних – мають високий рівень уваги, 8 (53,3%) – середній, 6 (40%) – низький.

При порівнянні даних, отриманих до та після формувального впливу, слід відмітити, що розподіл респондентів за рівнями обсягу уваги змінився в обох групах. Дані подано у таблиці 2.

Таблиця 2

Розподіл респондентів у контрольній та експериментальній групах за рівнями обсягу уваги у відсотковому співвідношенні

	контрольна		експериментальна	
	до	після	до	після
високий	-	6,7	-	26,6
середній	53,3	53,3	53,3	66,7
низький	46,7	40	46,7	6,7

Опираючись на отримані дані, ми можемо говорити про те, що після проведення формувального впливу, кількість респондентів із високим та середнім рівнями обсягу уваги в експериментальній групі більша ніж в контрольній на 19,9% та 13,4% відповідно. У контрольній групі на 33,3% більше, ніж в експериментальній респондентів із низьким рівнем.

2) дані, отримані після проходження тесту П'єрона – Рузена свідчать про те, що в експериментальній групі, після проведення формувального впливу 5 (33,3%) опитаних мають високий рівень концентрації уваги, 10(66,7%) – середній. Респондентів з низьким рівнем не виявлено. У контрольній групі виявлено 1(6,7%) респондента з високим рівнем концентрації уваги, 7(46,6%)

респондентів із середнім та 7 (46,6%) респондентів з низьким рівнем концентрації уваги.

При порівнянні даних, отриманих в результаті проходження тесту П'єрона – Рузена, до та після проведення формувального експерименту, можна говорити про те, що зміни в розподілі респондентів за рівнями концентрації уваги наявні в обох групах. Дані подано у таблиці 3.

Таблиця 3

Розподіл респондентів у контрольній та експериментальній групах за рівнями концентрації уваги у відсотковому співвідношенні

	контрольна		експериментальна	
	до	після	до	після
високий	-	6,7	-	33,3
середній	53,3	46,6	53,3	66,7
низький	46,7	46,6	46,7	-

Опираючись на отримані дані, ми можемо говорити про те, що після проведення формувального впливу, кількість респондентів із високим та середнім рівнями обсягу уваги в експериментальній групі більша ніж в контрольній на 26,6% та 20,1% відповідно. У контрольній групі на 46,6% більше, ніж в експериментальній респондентів із низьким рівнем.

Дані зрушення в учасників експериментальної групи, на нашу думку, були спричинені тим, що під час проходження ними корекційно-розвиткової програми вдалося розвинути необхідні навички, звичку бути уважним. Це відбулося за рахунок регулярних та тривалих занять, вдало підібраних вправ та інструкцій, вдало заданою також була мета діяльності учнів. Зовнішня регуляція уваги школярі, систематичний контроль з боку тренера виробили в учнів здатність до самоконтролю та саморегуляції. Учасники групи навчилися концентруватися на завданні та діяльності, в них сформувалася звичка бути уважними.

Висновки. Увага як форма психічної діяльності молодшого школяра відіграє одну з ключових ролей у його навчальній діяльності, що виявляється в

спрямованості і зосередженості його свідомості на певних об'єктах, які мають постійне або ситуативне значення.

Після проведення формувального впливу показники, отримані за методикою «Коректурна проба» (буквенний варіант) свідчать про те, що в експериментальній групі, після формувального впливу, кількість респондентів із високим та середнім рівнями обсягу уваги в експериментальній групі більша ніж в контрольній на 19,9% та 13,4% відповідно. У контрольній групі на 33,3% більше, ніж в експериментальній респондентів із низьким рівнем.

Результати, отримані після проходження тесту П'єрона – Рузена свідчать про те, що після проведення формувального впливу, респондентів із високим та середнім рівнями обсягу уваги в експериментальній групі більша ніж в контрольній на 26,6% та 20,1% відповідно. У контрольній групі на 46,6% більше, ніж в експериментальній респондентів із низьким рівнем.

Такі дані свідчать про ефективність запропонованої програми, її відповідність поставленому нами завданню.

Отримані в результаті даного дослідження матеріали можуть бути використані у практиці роботи з дітьми молодшого шкільного віку в системі закладів освіти, в системі діяльності соціальних служб зі справ сім'ї, дітей та молоді, центрах раннього розвитку дітей.

Література:

1. Максименко С. Д. Загальна психологія: Підручн. для студ. вищ. навч. закладів / Під заг. ред. акад. С. Д. Максименка. – К. : Форум, 2000.- 272 с.
2. Гальперин П. Я. К проблеме внимания: Хрестоматия по вниманию / П. Я. Гальперин. – М., 1976 – 426 с.
3. Леонтьева А. Н. Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста: сб. ст. / Под ред. А. Н. Леонтьева, А. В. Запорожца. – М. : МОиПК, 1995. - 144 с.
4. Пашукова Т. И. Практикум по общей психологии. Учеб. пособие / Т. И. Пашукова, А. И. Допира, Г. В. Дьяконов. – М. : Издательство «Институт практической психологии», 1996. – 127 с.

5. Столяренко Л. Д. Основы психологии: Практикум / ред.-сост. Л. Д. Столяренко. – Изд-е 7-е. – Ростов н/Д: Феникс, 2006. – 704 с.

6. Завьялова Т. Л. Сборник игровых занятий по развитию памяти, внимания, мышления и воображения у младших школьников / Т. Л. Завьялова, И. В. Стародубцева. – М. : Аркти, 2008. - 56 с.

References:

1. Maksymenko S. D. *Zahalna psykhologhiia: Pidruchn. dlia stud. vyshch. navch. zakladiv / Pid zah. red. akad. S. D. Maksymenka.* – K. : Forum, 2000.- 272 s.

2. Halperyn P. Ya. *K probleme vnymanya: Khrestomatyia po vnymaniiu / P. Ya. Halperyn.* – M., 1976 – 426 s.

3. Leonteva A. N. *Voprosy psykhologhyu rebenka doskolnoho vozrasta: sb. st. / Pod red. A. N. Leonteva, A. V. Zaporozhtsa.* – M. : MOyPK, 1995. - 144 s.

4. Pashukova T. Y. *Praktykum po obshchei psykhologhy. Ucheb. posobye / T. Y. Pashukova, A. Y. Dopyra, H. V. Diakonov.* – M. : Yzdatelstvo «Ynstytut praktycheskoi psykhologhy», 1996. – 127 s.

5. Stoliarenko L. D. *Osnovy psykhologhyu: Praktykum / red.-sost. L. D. Stoliarenko.* – Yzd-e 7-e. – Rostov n/D: Fenyks, 2006. – 704 s.

6. Zavialova T. L. *Sbornyk yhrovykh zaniatyi po razvytiiu pamiaty, vnymanya, myshleniya u mladshykh shkolnykov / T. L. Zavialova, Y. V. Starodubtseva.* – M. : Arkty, 2008. - 56 s.